

Попова Інна Володимирівна,
*асистент кафедри економіки підприємства
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ

У статті подано теоретичне обґрунтування стійкості підприємства як логістичної системи, наведено визначення стійкості логістичної системи та її підсистем. На підставі інноваційних заходів визначено показники стійкості кожної підсистеми підприємства.

Ключові слова: логістична система, стійкість логістичної системи, внутрішньовиробнича, інфраструктурна та ринкова підсистеми, показники стійкості підприємств.

Постановка проблеми. На цей час промислові підприємства, особливо підприємства машинобудування, які відіграють важливу роль у реалізації досягнень науково-технічного прогресу всіх галузей країни та забезпеченні інноваційної складової розвитку вітчизняної економіки, перебувають не в кращому стані, невисокою є ефективність їх діяльності. Це зумовлює необхідність пошуку способів і засобів, які можуть покращити стан вітчизняних промислових підприємств, підвищити їхню стійкість.

Останніми роками превалує точка зору, відповідно до якої сучасна розвинена економіка, регульована винятково ринковими механізмами, де роль держави зведена до мінімуму, змусила великі промислові підприємства України, зокрема машинобудування, самостійно вирішувати проблеми відсутності оборотних коштів, тому що ринок сам вирішує, які машинобудівні підприємства повинні покинути галузь, а які залишитися.

Збереження стійкого положення підприємства машинобудування в умовах твердої конкуренції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку є досить складним завданням, вирішення якого можливе тільки за умови проведення інноваційної, раціональної й продуманої політики оптимізації всіх ресурсних можливостей підприємства, як матеріальних, так і фінансових. Серед важливих складових інноваційного підходу є розгляд підприємства як логістичної системи, управління її стійкістю за допомогою запропонованої в статті системи показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розроблення методології управління логістичними процесами на рівні підприємства та його стійкості розглядалися вітчизняними та закордонними науковцями, серед яких: Вордлоу Д.Л. [3], Крикавський Є.В. [5], Ларина Р.Р. [1], Лукинський В.С. [7], Миротін Л.Б. [8], Воронкова А.Е. [4], Балабанов И.Т. [2] та інші.

Однак у наукових працях цих вчених питання логістики більшою мірою розглядалися на регіональному рівні у розрізі ринкових суб'єктів, які виконують функції переміщення та складування матеріальних потоків усередині підприємства. Це не дозволяє проведення комплексної та повної оцінки існуючого стану підприємства. Тим самим логістико-орієнтований підхід до управління підприємством націлений на забезпечення стійкості функціонування підприємства як логістичної системи на ринках виробників, постачальників і споживачів.

Метою цієї статті є теоретичне обґрунтування стійкості підприємства та формування системи показників стійкості підприємства як логістичної системи.

Викладення основного матеріалу дослідження. У зв'язку зі зміною методологічних підходів до процесів управління матеріальними й фінансовими потоками, що в межах даного дослідження розглядається через призму розширення ресурсних можливостей виробничої системи, виникає необхідність розроблення й реалізації нових підходів до процесів управління виробничими фондами, матеріальними потоками – фактором забезпечення успішного функціонування машинобудівного підприємства в умовах конкуренції. У цьому випадку мова йде про оптимальне сполучення існуючих систем управління матеріальними й фінансовими потоками з позицій логістики й принципів сучасної політики підвищення інвестиційної привабливості підприємства [1].

Це особливо важливо для підприємств машинобудівного комплексу України, діяльність більшості з яких орієнтована в основному на внутрішнє споживання. В умовах конкуренції керівники підприємства для налагодження виробничої діяльності, у першу чергу, необхідно вирішувати питання забезпечення виробництва матеріальними ресурсами, збуту продукції, організації транспортного обслуговування, інформаційного забезпечення й т.д. Однак найчастіше недостатній рівень фінансових засобів, оборотних активів не дозволяє навіть розпочати вирішення цих питань, тому що ефективність функціонування підприємства багато в чому залежить від економічно грамотного використання всіх внутрішніх ресурсів, як матеріальних, так і фінансових, особливо коли катастрофічна відсутність останніх є основною передумовою пошуку стратегічного інвестора.

Сучасні умови функціонування промислового підприємства на ринку виробників ставлять його в повну залежність від положення на ринку виробників і споживачів. Крім того, висування основної загальної мети функціонування підприємства створення споживача (що пов'язане з необхідністю задоволення повного спектра потреб споживчого ринку за профілем продукції, що виробляється, і послуг) припускає виявлення взаємозалежності підприємства з усіма суб'єктами інфраструктури й розроблення економіко-математичного апарату управління ними.

Мета «створення споживача» кардинально змінює підхід до планування й управління всіма виробничо-господарськими об'єктами з погляду виділення цільових пріоритетів. Якщо раніше основним висувалося положення про максимальне завантаження всіх виробничих ресурсів, то сьогодні в першу чергу необхідно розглядати: високий рівень дотримання термінів поставок, оптимальний рівень запасів, мінімальний час виробничого циклу. Створення споживача для підприємства також зв'язане зі ступенем задоволення споживчого попиту в товарах кожного виду номенклатури по показниками обсягів і якості продукції, яка поставляється, часу й місця поставок впродовж тривалого періоду. Якщо такий стан підприємством досягнуто, то можна вважати, що його діяльність є стійкою. При розглянутому підході до оцінки підприємства необхідно мати на увазі його організаційно-економічну стабільність.

Однак визначення такого складного й комплексного показника можливе тільки в рамках інтегрованого підходу, що застосуємо до дослідження виробничо-фінансових проблем усіх складових постачальницько-виробничо-збутового процесу. Адже підприємство у процесі своєї виробничо-господарської діяльності постійно вступає в прямі й непрямі взаємовідносини з постачальниками, споживачами й конкурентами.

Останні, виходячи з мети будь-якого підприємства – створити свого споживача, намагаються укріпитися на ринку, послаблюючи тим самим положення інших підприємств [5].

Управління потоковими процесами підприємства з урахуванням варіабельності середовища повинно бути орієнтовано на забезпечення поточної стійкості підприємства і його стійкого розвитку. У зв'язку з цим необхідно внести пояснення у визначенні стійкості підприємства та факторів її забезпечення.

Загальна стійкість підприємства має два аспекти (умови) прояву: організаційно-економічний та фінансовий, які перебувають у тісному взаємозв'язку і зумовлюються дією як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Такими факторами можуть бути: обсяг виробництва продукції та надання послуг, які мають попит; рівень матеріально-технічного забезпечення виробництва і застосування передових технологій; налагодженість економічних зв'язків із партнерами, ритмічність кругообігу засобів; ефективність господарських і фінансових операцій; ступінь ризику в процесі здійснення виробничої і фінансової діяльності тощо [8].

Внутрішня стійкість підприємства відображає такий стан його трудового потенціалу, матеріально-речової і вартісної (грошової) структур виробництва і таку його динаміку, при яких забезпечуються стабільно високі натурально-речові й фінансові результати функціонування підприємства.

Зовнішню щодо суб'єкта господарювання стійкість слід визначати на основі стабільності економічного середовища, в рамках якого здійснюється його діяльність. Вона досягається відповідним макроекономічним регулюванням ринкової економіки.

Під організаційно-економічною стійкістю автори пропонують розглядати здатність підприємства зберігати фінансову стабільність при постійній зміні ринкової кон'юнктури шляхом удосконалення і цілеспрямованого розвитку його виробничо-технологічної та організаційної структур методами логістико-орієнтованого управління. Іншим словами, зміни в організаційній та виробничій структурах, здійснювані в напрямі посилення взаємодії структурних підрозділів підприємства, є передумовою досягнення фінансової стабільності.

Основою фінансової стійкості (стабільності) є раціональна організація оборотних коштів [2]. У зв'язку з цим фінансова стійкість виявляється, насамперед, у співвідношенні різних видів джерел фінансування оборотних коштів та їх відповідності складу оборотних активів, а досягається за умов наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.

Тому, розглядаючи функціонування підприємства з погляду стабільності його положення в загальній інфраструктурі, можна виділити три основні сфери, які характеризують і формують стійке положення підприємств на ринку виробників: внутрішню системну виробничо-збутову сферу, сферу функціонування підприємства у ринковому середовищі й ринкову сферу.

Уперше логістико-орієнтовані принципи створення системи управління організаційно-економічною стабільністю були розроблені економістами МГТУ ім. Баумана І.А. Омельченко, А.А. Колобовим, А.Ю. Єрмаковим у 1997 р. [6]. Вони стверджували, що формалізація поняття «організаційно-економічна стабільність» і управління цим процесом – основне завдання будь-якого підприємства як економічної системи, пов'язане з дослідженням інтеграції процесів планування, обліку, аналізу й контролю в усіх функціональних підсистемах.

Подібний підхід цікавий своїми динамічними характеристиками. У такій системі

можуть існувати елементи, які як підсилюють різного роду коливання, так і перекривають їх. Тут необхідне вирішення завдання управління, яке полягає в збереженні стабільності (стійкої реакції на зовнішні впливи), що приводить до стійких прибутків і постійного зростання. З теорії систем і додатків даного наукового напрямку відома одна й, мабуть, найважливіша умова збереження стабільності системи. Це насамперед здатність до тривалого динамічного розвитку, відсутність якого, тією чи іншою мірою, позначається на стані стабільності всієї розглянутої системи.

Однак показник організаційно-економічної стійкості є якісним показником, що не зовсім зручно для аналізу. Тому для оцінки стійкого положення підприємства на ринку в розглянутому аспекті необхідно використовувати інтегральний метод оцінки параметрів стійкості, що повинен включити формалізацію всіх показників підсистем підприємства, які характеризують підприємство, постачальників і споживачів.

Але у світлі того, що такого роду аналіз буде мати низький ступінь інформативності результуючого інтегрального показника й досить ускладнений процес управління при поверненні від інтеграції до початкового адаптивного рівня, то, на наш погляд, зручніше провести більш детальний аналіз саме тих показників, які безпосередньо значно впливають на потокові процеси підприємства.

Оскільки процеси оптимізації руху матеріальних, фінансових та інформаційних потоків на підприємстві є предметом логістичного управління, то доцільно сформулювати в рамках логістичного управління систему показників, що характеризують саме стійкість логістичної системи, і тим самим позбутися від основного недоліку інтеграційного управління.

Під стійкістю логістичної системи в цьому випадку пропонується розглядати здатність підприємства як логістичної системи зберігати фінансово-економічну стабільність в умовах змінної ринкової кон'юнктури шляхом удосконалювання й оптимізації поточних процесів на основі методів логістичного управління.

Оскільки завдання управління стійкістю логістичної системи через різноманітність системи показників оцінки ефективності виробничих процесів і методологічних параметрів їхнього використання мають комплексний характер, то необхідно, насамперед, з'ясувати, у чому полягають труднощі створення адаптаційного механізму в умовах підприємств, які являють собою складні виробничо-економічні системи [4].

Серед показників, які характеризують виробничо-господарську та фінансову діяльність підприємств і є необхідною і достатньою умовою досягнення стійкого положення промислового підприємства, можна виділити такі:

- ступінь фінансово-економічної стабільності підприємства;
- виробничо-господарську діяльність;
- ступінь і якість задоволення споживчого попиту;
- ринкове середовище конкурентів;
- ринкове середовище споживачів;
- ринкове середовище постачальників;
- зміни ринкового середовища.

Саме для мети управління логістичним показником стабільності всі показники, що формують його структуру, необхідно розглядати в складі логістичної системи, з обов'язковим виділенням таких підсистем, як показано на рис. 1.

Розкриємо функціональні характеристики наведених підсистем та обґрунтуємо необхідність формування системи показників, які відображають основи такого розділу:

Внутрішньовиробнича підсистема – це управління постачальницько-виробничо-

збутовою діяльністю підприємства за всіма матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками у рамках виробничих підрозділів, які визначають основну виробничо-господарську діяльність підприємства;

Інфраструктурна підсистема – вищий рівень обслуговування реалізованої продукції; підсистема забезпечує управління процесами, які зв'язують підприємство і споживачів відносно питань гарантійного, ремонтного, транспортного обслуговування, що є найбільш важливим, оскільки наявність цих зв'язків створює високу привабливість продукції, а отже, і високу життєдіяльність будь-якого підприємства.

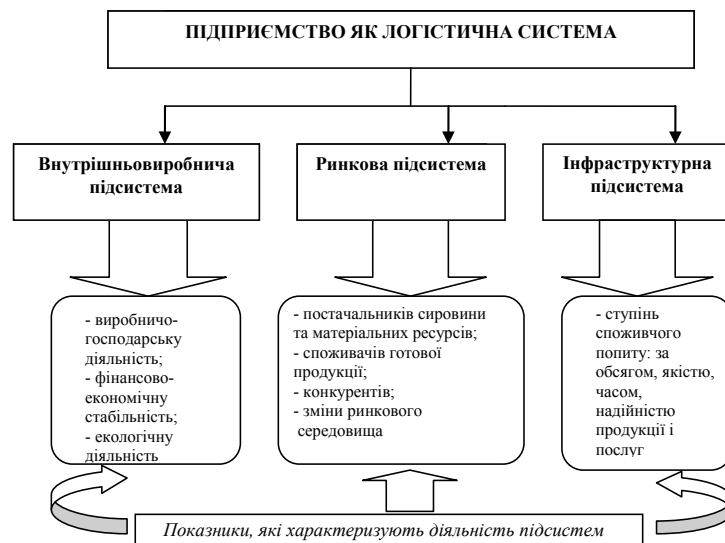

Рисунок 1 – Показники функціонування підсистем підприємства

Ринкова підсистема – це управління взаємозв'язками з усіма зовнішніми суб'єктами, з якими підприємство зіштовхується у процесі виробничо-господарської діяльності.

Підприємство буде мати стійке положення на ринку, якщо криві життєвих циклів усіх об'єктів його виробництва в тимчасовій перспективі будуть перекриватися. Тільки тоді підприємство можна вважати логістико-стійкою системою, якщо забезпечено взаємозалежне управління його логістичними потоками відповідно до вимог критеріїв оптимального управління.

Виконання завдань управління стійкістю логістичної системи досягається введенням інтегрального показника оцінки логістичної стабільності підприємства й передбачає необхідність всебічного аналізу всіх виробничо-фінансових процесів, а також всієї сукупності альтернативних варіантів заходів, впровадження яких у виробництво поліпшує цей показник. При цьому управління інтегральним показником стійкості логістичної системи повинне відбуватися з позиції поліпшення однієї з найважливіших характеристик підприємства – ефективності його діяльності, тобто співвідношення витрат і результатів функціонування системи [7].

Постачальницько-виробничо-збутова діяльність підприємства може бути визначена безліччю найважливіших показників, які в завданнях управління будуть параметрами.

Однак стійке положення підприємства залежить від визначення оптимального значення кожного з параметрів, оскільки локальні цілі кожної виділеної групи більш високого рівня інтеграції можуть вступати в конфлікт один з одним і утрудняти встановлення підсумкового значення інтегрального показника стійкості логістичної системи.

Показники блоку «Внутрішньовиробнича підсистема» необхідні для характеристики виробничо-збутового процесу, контролю виконання планів підприємства, а також аналізу результатів діяльності підприємства, для внесення корективів у плани на подальші періоди. Цей блок вміщує три групи показників, які характеризують:

- 1) виробничо-господарську діяльність (вгд);
- 2) фінансово-економічну стабільність підприємства (ф.е);
- 3) екологію виробничої діяльності підприємства (ек.).

До першої групи входять такі показники: коефіцієнт точності прогнозування попиту; коефіцієнт зростання збуту продукції; коефіцієнт невиконання плану; коефіцієнт втрат; коефіцієнт нереалізованих можливостей виробництва.

До показників, які характеризують фінансово-економічну стабільність, можна віднести коефіцієнти розподілу та координації: коефіцієнти автономії, маневреності, ліквідності, кредиторської заборгованості.

Показники блоку «Екологія виробничої діяльності» відображають вплив діяльності підприємства на екологію навколишнього середовища. Локальний показник стійкості відносно екології виробничої діяльності розраховується як відношення суми екологічних штрафів за поточний період порівняно з минулим періодом на витрати з природоохоронних заходів за всіма видами та заходами поточного року.

Інтегральний показник стійкості логістичної системи відносно внутрішньовиробничої підсистеми буде визначатися таким чином:

$$I_1 = I_{вгд} \cdot I_{ф.е} \cdot I_{ек}. \quad (1)$$

Показники, які характеризують підсистему інфраструктурної підтримки, зв'язують блоки показників ринкової та внутрішньовиробничої підсистеми. Вони характеризують якість та надійність забезпечення споживчого попиту і відображаються у локальному показнику рівня забезпечення споживчого попиту (сп. п.): якість задоволення споживчого попиту (як.); надійність послуг, які надаються (н.):

$$I_2 = I_{сп.п.} \cdot I_{як.} \cdot I_{н.} \quad (2)$$

Для ринкового середовища дуже важливими показниками є вибір потенційних постачальників, місткість споживчого ринку; частка споживчого ринку за кожним видом номенклатури, що випускається розглянутим підприємством; коефіцієнт стійкості логістичної системи на споживчому ринку (сп.р); коефіцієнт стійкості щодо конкурентів (кон.):

$$I_3 = I_{сп.р.} \cdot I_{кон.} \quad (3)$$

Узагальнені характеристики вищенаведених вище показників, а також характеристика відхилень даних показників від значень, що рекомендуються, які відбивають стійкість усіх підсистем, зводяться в таблиці.

Таким чином, результатом завершення формування системи показників стійкості логістичної системи є розрахунок узагальнюючих показників наведених підсистем, які

повною мірою відбивають ефективність і якість управління потоковими процесами в логістичній системі підприємства, а також оцінку ефективності координаційного механізму, що зв'язує підприємство із зовнішнім середовищем.

Висновки. Аналіз переваг та недоліків моделей і дослідницьких прийомів управління виробничими ресурсами дозволяє запропонувати метод формування інтегрального показника стійкості на базі логістичного підходу. Наведені в статті показники стійкості логістичної системи дозволяють зробити висновок, що на сьогодні відсутня єдина концептуальна модель управління стійкістю логістичної системи. Проте, оцінка ефективності підприємства як логістичної системи за трьома виділеними підсистемами дозволяє виявити параметри стійкого розвитку всього підприємства у цілому.

1. Амітан В.Н. Логістизація процесів в організаційно-економічних системах / В.Н. Амітан, Р.Р. Ларіна, В.Л. Пілюшенко – Донецьк : Юго-Восток, ЛТД, 2003. – 73 с.
2. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйственного субъекта / И.Т. Балабанов – М. : Финансы и статистика, – 2000. – 208 с.
3. Вордлоу Д.Л. Современная логистика / Д.Л. Вордлоу, Д.Ф. Вуд, Д. Джонсон, П.Р. Мерфи. – М. : Олимп-бизнес, 2002. – 624 с.
4. Воронкова А.Э. Управление материальными потоками на промышленных предприятиях на основе принципов производственного менеджмента и логистики / А.Э. Воронкова // Маркетинг: теория и практика (зб. наук. праць ВНУ). – Луганськ : Вид-во Східноукраїнського національного університету, 2002. – 258 с.
5. Крикавський С.В. Логістика. Основи теорії: підруч. для ВНЗ / С.В. Крикавський. Л. : Вид-во НУ «Львівська політехніка», Інтелект-Захід, 2004. – 416 с.
6. Моделирование производственно-сбытовых систем и процессов управления / под ред. А.Л. Колобова, Л.Ф. Шклярского. – М. : Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 1993. – 216 с.
7. Лукинский В.С. Модели и методы теории логистики: учебное пособие. – 2-е изд. [для студ. вузов] / В.С. Лукинский. – СПб. : Питер, 2008. – 448 с.
8. Миротин Л.Б., Боков В.В. Современный инструментальный логистического управления: учеб. для вузов / Л.Б. Миротин, В.В. Боков. – М. : Издательство «Экзамен», 2005. – 496 с.

І.В. Попова

Иновационные подходы к определению устойчивости предприятия как логистической системы

В статье дано теоретическое обоснование устойчивости предприятия как логистической системы, приведено определение устойчивости логистической системы и её подсистем. На основе инновационных мероприятий определены показатели устойчивости каждой подсистемы.

Ключевые слова: логистическая система, устойчивость логистической системы, внутрипроизводственная, инфраструктурная и рыночная подсистемы, показатели устойчивости предприятия.

I.V. Popova

Innovative going near determination of stability of enterprise as a logistic system

In the article the theoretical ground of stability of enterprise is given as a logistic system, determination of stability of the logistic system and its subsystems is resulted. On the basis of innovative measures the indexes of stability of every subsystem are certain.

Keywords: logistic system, stability of logistic system, inwardly production, infrastructural and market subsystems, indexes of stability of enterprise.

Отримано 16.09.2011 р.